

O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI BADIY MATNLAR PARALLEL KORPUSINING LINGVOKOGNITIV VA SEMANTIK TAHLILI**Komilova Gulmira Olimovna,***Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti doktoranti, TIFT universiteti dotsenti*

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'zbek va ingliz tillaridagi badiiy matnlar asosida shakllantiriladigan parallel korpusning lingvokognitiv va semantik tahlil imkoniyatlari yoritiladi. Parallel korpus zamonaviy korpus lingvistikasi, tarjimashunoslik, qiyosiy tilshunoslik va lingvokognitiv tadqiqotlar kesishmasida muhim ilmiy manba sifatida qaraladi. Tadqiqotda badiiy matnlarning parallel korpusini yaratish jarayoni, matnlarni tanlash, raqamlashtirish, segmentlash, moslashtirish, semantik teglash va lingvokognitiv tahlil qilish tamoyillari nazariy jihatdan asoslanadi. Ayniqsa, badiiy matnlarda milliy-madaniy konseptlar, metaforik birliklar, frazeologizmlar, emotsional-ekspressiv vositalar va realiyalarning tarjimada ifodalanishi parallel korpus orqali aniqlanishi mumkinligi ko'rsatib beriladi. Maqolada parallel korpus faqat tarjima ekvivalentlarini topuvchi texnik baza emas, balki ikki til va ikki madaniyat tafakkuridagi semantik, kognitiv va lingvomadaniy farqlarni aniqlovchi ilmiy-tahliliy platforma sifatida talqin qilinadi.

Kalit so'zlar: parallel korpus, badiiy matn, lingvokognitiv tahlil, semantik tahlil, tarjima ekvivalenti, konsept, metafora, frazeologik birlik, korpus lingvistikasi.

Abstract. This article explores the linguocognitive and semantic potential of a parallel corpus based on Uzbek and English literary texts. A parallel corpus is considered an important research resource at the intersection of corpus linguistics, translation studies, contrastive linguistics, and cognitive linguistics. The study theoretically discusses the principles of selecting, digitizing, segmenting, aligning, semantically tagging, and linguocognitively analyzing literary texts in a bilingual corpus environment. Particular attention is paid to the representation of national-cultural concepts, metaphoric units, phraseological expressions, emotional-expressive devices, and cultural realia in translation. The article argues that a parallel corpus is not merely a technical database for identifying translation equivalents, but a scientific and analytical platform for revealing semantic, cognitive, and linguocultural differences between two languages and two cultural worldviews.

Keywords: parallel corpus, literary text, linguocognitive analysis, semantic analysis, translation equivalent, concept, metaphor, phraseological unit, corpus linguistics.

Аннотация. В данной статье рассматриваются лингвокогнитивные и семантические возможности параллельного корпуса, создаваемого на основе узбекских и английских художественных текстов. Параллельный корпус рассматривается как важный научный ресурс на стыке корпусной лингвистики, переводоведения, сопоставительного языкознания и когнитивной лингвистики. В исследовании теоретически обосновываются принципы отбора, оцифровки, сегментации, выравнивания, семантической разметки и лингвокогнитивного анализа художественных текстов. Особое внимание уделяется выявлению способов передачи национально-культурных концептов, метафорических единиц, фразеологизмов, эмоционально-экспрессивных средств и реалий в переводе. В статье доказывается, что параллельный корпус является не только технической базой для поиска переводческих эквивалентов, но и научно-аналитической платформой, позволяющей выявить семантические, когнитивные и лингвокультурные различия между двумя языками и двумя культурными картинами мира.

Ключевые слова: параллельный корпус, художественный текст, лингвокогнитивный анализ, семантический анализ, переводческий эквивалент, концепт, метафора, фразеологическая единица, корпусная лингвистика.

Kirish. Zamonaviy tilshunoslikda matnni faqat grammatik birliklar yig'indisi sifatida emas, balki inson tafakkuri, madaniy xotirasi, estetik qarashlari va kommunikativ tajribasini mujassamlashtiruvchi murakkab semiotik tizim sifatida o'rganish tamoyili kuchayib bormoqda. Ayniqsa, badiiy matn til, tafakkur va madaniyat munosabatlarini tadqiq etishda eng muhim manbalardan biri hisoblanadi. Chunki badiiy matnda so'z oddiy nominativ birlik sifatida emas, balki obraz, ramz, baho, emotsiya va konseptual ma'no tashuvchisi sifatida namoyon bo'ladi [1].

So'nggi yillarda bunday murakkab matniy hodisalarni tahlil qilishda korpus lingvistikasi imkoniyatlaridan keng foydalanilmoqda. Korpus lingvistikasi til birliklarining real nutqiy va matniy qo'llanishini katta hajmdagi elektron matnlar asosida kuzatish, ularning chastotasi, konteksti, kollokatsiyasi va funksional xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi [2]. J. Sinclair korpusga asoslangan yondashuv til birliklarining haqiqiy qo'llanish muhitini ochib berishini ta'kidlaydi [3]. Shu jihatdan korpus lingvistikasi nazariy mulohazalarni empirik dalillar bilan asoslashga xizmat qiladi.

Parallel korpus esa bir tildagi asl matn va uning boshqa tilga tarjimasini o'zaro moslashtirilgan holda jamlovchi elektron lingvistik baza hisoblanadi. Bunday korpus tarjima ekvivalentlarini aniqlash, tillararo semantik moslik va farqlarni ko'rsatish, tarjima strategiyalarini o'rganish, realiyalar va frazeologik birliklarning tarjimada qanday ifodalanishini tahlil qilish imkonini beradi [4]. M. Baker tarjimashunoslikda korpuslardan foydalanish tarjima matnlarining o'ziga xos xususiyatlarini, tarjimon uslubini va tarjima jarayonida yuzaga keladigan semantik siljishlarni aniqlashga yordam berishini qayd etadi [5].

O'zbek va ingliz tillaridagi badiiy matnlar asosida yaratiladigan parallel korpus lingvokognitiv va semantik tadqiqotlar uchun alohida ahamiyatga ega. Bunda asosiy e'tibor so'z yoki iboraning oddiy lug'aviy muqobilini topishga emas, balki uning badiiy matndagi konseptual yuklamasi, metaforik ifodasi, emotsional bo'yoqdorligi, lingvomadaniy qiymati va tarjimada qanday qayta yaratilganini aniqlashga qaratiladi. Chunki badiiy tarjimada ma'no ko'pincha to'g'ridan-to'g'ri ko'chirilmaydi, balki yangi til va madaniyat doirasida qayta shakllantiriladi [6].

Masalan, o'zbek badiiy matnlarida uchraydigan ko'ngil, andisha, oriyat, mehmonnavozlik, taqdir, rizq, hayo, sabr, el-yurt kabi birliklar ingliz tiliga tarjima qilinganda bevosita ekvivalent orqali emas, balki kontekstual, izohli yoki funksional tarjima orqali beriladi. Xuddi shuningdek, ingliz badiiy matnlaridagi privacy, individual freedom, dignity, loneliness, home, gentleman, selfhood kabi konseptlar o'zbek tilida semantik va madaniy jihatdan qayta talqin qilinadi. Bu holat parallel korpus yordamida bitta birlikning bir nechta tarjima variantini, ularning kontekstual shartlanishini va kognitiv asosini aniqlash mumkinligini ko'rsatadi [7].

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundaki, o'zbek va ingliz badiiy matnlari asosida lingvokognitiv va semantik jihatdan belgilangan parallel korpus yaratish masalasi hozirgi

o‘zbek tilshunosligida hali yetarli darajada tizimli o‘rganilmagan. Ayrim tadqiqotlarda badiiy tarjima, ekvivalentlik, milliy kolorit, realiyalar yoki frazeologizmlar alohida yoritilgan bo‘lsa-da, ularni elektron parallel korpus asosida lingvokognitiv va semantik tahlil qilish masalasi mustaqil ilmiy muammo sifatida yanada chuqur tadqiq etishni talab qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Parallel korpuslar nazariyasi korpus lingvistikasi, tarjimashunoslik va qiyosiy tilshunoslik doirasida shakllangan. Korpus lingvistikasi til hodisalarini sezgi yoki alohida kuzatuvlarga emas, balki katta hajmdagi real matniy dalillarga tayangan holda o‘rganadi [2]. D. Biber, S. Conrad va R. Reppen korpus tahlili til birliklarining struktur, semantik va funksional xususiyatlarini real qo‘llanish asosida aniqlashga imkon berishini ta’kidlaydilar [8].

Parallel korpuslar esa ikki yoki undan ortiq tillardagi matnlarni o‘zaro moslashtirish orqali tarjima va tillararo semantik munosabatlarni o‘rganishga xizmat qiladi. J. Tiedemann parallel korpuslarni tabiiy tilni qayta ishlash, mashina tarjimasi, tarjima xotirasi, kontrastiv tahlil va ko‘p tilli leksikografiya uchun muhim manba sifatida baholaydi [4]. Bunday korpuslar nafaqat tarjima ekvivalentlarini topadi, balki ma’no, uslub, madaniy belgilar va kommunikativ vazifalarning bir tildan ikkinchi tilga o‘tish mexanizmlarini ham ochib beradi.

Tarjimashunoslikda korpus yondashuvi M. Baker tadqiqotlari bilan alohida rivojlandi. U korpusga asoslangan tarjima tadqiqotlari tarjima matnlaridagi universalialar, tarjimon tanlovi, ekvivalentlik darajasi, matnning soddalashuvi yoki eksplisitlashuvi kabi hodisalarni aniqlashda muhim ekanligini ko‘rsatadi [5]. G. Toury esa tarjimani normativ emas, balki tavsifiy asosda o‘rganish zarurligini ta’kidlab, real tarjima matnlarini tahlil qilish tarjima qonuniyatlarini aniqlashga yordam berishini asoslaydi [9].

Lingvokognitiv yondashuv nuqtayi nazaridan esa badiiy matn inson tafakkuri va konseptual tizimining badiiy ifodasi sifatida qaraladi. J. Lakoff va M. Johnson tomonidan ilgari surilgan konseptual metafora nazariyasiga ko‘ra, metafora faqat badiiy bezak emas, balki inson tafakkurining asosiy mexanizmlaridan biridir [10]. Masalan, hayot – yo‘l, muhabbat – olov, vaqt – pul, umid – nur kabi konseptual metaforalar turli tillarda turlicha leksik va obrazli vositalar orqali ifodalanadi. Parallel korpus esa bunday metaforik modellar tarjimada qanday saqlanishi, o‘zgarishi yoki boshqa obraz bilan almashtirilishini ko‘rsatadi.

A. Wierzbicka madaniyatlararo semantik farqlarni o‘rganishda kalit so‘zlar va milliy konseptlarning ahamiyatini alohida ta’kidlaydi [11]. Uning fikricha, har bir til o‘z xalqining dunyoni idrok etish usulini aks ettiradi. Shu jihatdan o‘zbek tilidagi ko‘ngil, oriyat, andisha, hayo, sabr kabi birliklar hamda ingliz tilidagi privacy, dignity, freedom, individualism kabi tushunchalar ikki xalqning madaniy-kognitiv olamini qiyoslashda muhim ahamiyatga ega.

Rus tilshunosligida Yu.D. Apresyan tomonidan ilgari surilgan “dunyoning sodda manzarasi” haqidagi qarashlar ham semantik tahlil uchun muhim nazariy asos bo‘la oladi. Apresyanga ko‘ra, tilda xalqning oddiy, kundalik, lekin chuqur madaniy tajribaga asoslangan dunyo haqidagi tasavvurlari aks etadi [12]. Badiiy matnlar parallel korpusi aynan ana shu tasavvurlarning tarjimada qanday qayta ifodalanishini aniqlash imkonini beradi.

O‘zbek tilshunosligida ham kognitiv tilshunoslik, lingvomadaniyatshunoslik va tarjimashunoslik masalalari bo‘yicha muhim tadqiqotlar olib borilgan. Sh. Safarov kognitiv tilshunoslikda til va tafakkur munosabatini o‘rganish, konseptual tizimni tahlil qilish muhimligini ta’kidlaydi [13]. V.A. Maslova lingvomadaniyatshunoslik til birliklarining madaniy xotira, qadriyat va milliy mentalitet bilan bog‘liqligini o‘rganishini qayd etadi [14]. Ushbu nazariy qarashlar o‘zbek va ingliz badiiy matnlari parallel korpusini lingvokognitiv va semantik tahlil qilish uchun muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda o‘zbek va ingliz tillaridagi badiiy matnlar parallel korpusini lingvokognitiv va semantik tahlil qilish uchun kompleks metodologik yondashuv taklif etiladi. Tadqiqotda korpus lingvistikasi, qiyosiy-semantik tahlil, lingvokognitiv tahlil, tarjimashunoslik tahlili, kontekstual tahlil, semantik teglash va statistik kuzatish metodlari o‘zaro bog‘liq holda qo‘llanadi.

Tahlillar va natijalar. Birinchi bosqichda korpus materialini tanlanadi. Bunda o‘zbek va ingliz tillaridagi badiiy matnlarning janri, davri, mavzusi, tarjima mavjudligi, matn sifati va ilmiy tahlilga yaroqliligi asosiy mezon sifatida belgilanadi. Masalan, o‘zbek adabiyotidan Abdulla Qodiriy, Oybek, Abdulla Qahhor, O‘tkir Hoshimov, Tog‘ay Murod, Xudoyberdi To‘xtaboyev kabi yozuvchilar asarlari va ularning inglizcha tarjimalari; ingliz adabiyotidan Charles Dickens, Jane Austen, George Orwell, Virginia Woolf, Ernest Hemingway, Julian Barnes kabi yozuvchilarning asarlari va ularning o‘zbekcha tarjimalari korpus materialini sifatida tanlanishi mumkin.

Ikkinchi bosqichda matnlar raqamlashtiriladi va texnik jihatdan tozalanadi. Bu jarayonda ortiqcha belgilar, sahifa raqamlari, noto‘g‘ri kodlangan harflar, noshirlik belgilarining tahlilga xalaqit beruvchi qismlari ajratiladi. O‘zbek tilidagi matnlarda lotin va kirill yozuvi masalasi alohida e‘tibor talab qiladi. Chunki o‘zbek badiiy matnlarining ko‘p qismi kirill yozuvida mavjud bo‘lishi mumkin, inglizcha tarjimalar esa lotin grafikasi asosida bo‘ladi. Shu sababli korpus yaratishda grafik standartlashtirish muhim texnik bosqich hisoblanadi.

Uchinchi bosqichda matnlar segmentlanadi. Segmentlash gap, paragraf, dialog, poetik satr yoki semantik birlik darajasida amalga oshirilishi mumkin. Badiiy matnlar uchun faqat gap darajasidagi segmentlash yetarli bo‘lmasligi mumkin, chunki tarjimada bitta gap ikki yoki undan ortiq gapga bo‘linishi, aksincha, bir necha gap bitta gapga

birlashtirilishi mumkin. Shu sababli segmentlashda formal belgilar bilan birga semantik yaxlitlik ham hisobga olinadi [4].

To'rtinchi bosqichda asl matn va tarjima matni o'zaro moslashtiriladi. Moslashtirish parallel korpusning eng muhim bosqichlaridan biridir. Bu jarayon avtomatik, yarim avtomatik yoki qo'lda amalga oshirilishi mumkin. Avtomatik moslashtirishda segmentlarning uzunligi, tinish belgilari, raqamlar, atoqli otlar va leksik moslik mezonlari hisobga olinadi. Biroq badiiy matnlarda tarjima erkinligi yuqori bo'lganligi sababli qo'lda tekshirish va tahrirlash zarur bo'ladi.

Beshinchi bosqichda semantik teglash amalga oshiriladi. Semantik teglash korpusdagi birliklarga ularning ma'no xususiyatlarini bildiruvchi maxsus belgilar birlashtirishdir. Badiiy matnlar parallel korpusi uchun quyidagi teglar taklif etilishi mumkin:

Teg turi	Tavsifi	Misollar
CONCEPT	Konseptual birliklar	ko'ngil, freedom, fate
METAPHOR	Metaforik ifoda	yuragi muzladi, heart of stone
PHRASEOLOGY	Frazeologik birlik	ko'z tegmasin, break the ice
REALIA	Milliy-madaniy realiya	mahalla, choyxona, gentleman
EMOTION	Emotsional birlik	sog'inch, sorrow, joy
EVALUATION	Baholovchi birlik	noble, shameful, yaxshi
CULTURE	Madaniy komponent	oriyat, privacy, dignity

Oltinchi bosqichda lingvokognitiv tahlil olib boriladi. Bunda tanlangan birliklarning konseptual tuzilishi, semantik yadrosi, assotsiativ maydoni, metaforik modeli va tarjimada qayta ifodalanish mexanizmlari aniqlanadi. Masalan, o'zbek tilidagi ko'ngil konsepti ingliz tiliga heart, soul, mind, feeling, inner world kabi turli birliklar orqali tarjima qilinishi mumkin. Bu holat bitta o'zbekcha konseptning ingliz tilida bir nechta semantik soha orqali ifodalanishini ko'rsatadi [12].

O'zbek va ingliz badiiy matnlari parallel korpusini lingvokognitiv va semantik tahlil qilish bir necha muhim ilmiy natijalarga olib keladi. Eng avvalo, bunday korpus ikki tilning badiiy tafakkuridagi o'xshash va farqli jihatlarni tizimli aniqlash imkonini beradi. An'anaviy tarjima tahlilida tadqiqotchi odatda alohida misollar asosida xulosa chiqaradi. Parallel korpus esa yuzlab yoki minglab segmentlarni bir vaqtning o'zida qidirish, guruhlash va solishtirish imkonini beradi [5].

1. Konseptual birliklarning tarjimada ifodalanishi. Badiiy matnda konseptlar oddiy leksik birlik emas, balki muayyan madaniyatga xos tafakkur markazlari sifatida namoyon bo'ladi. O'zbek tilidagi ko'ngil konsepti bunga yorqin misol bo'la oladi. Bu birlik turli kontekstlarda insonning ichki dunyosi, ruhiy holati, istagi, kechinmasi, mehr-muhabbati va hissiy holatini bildiradi. Ingliz tilida esa ushbu konsept odatda **heart, soul, mind, feeling, mood, spirit** kabi birliklar orqali ifodalanadi.

O'zbekcha birlik	Ehtimoliy inglizcha tarjima	Semantik izoh
ko'ngli og'ridi	his heart was hurt / he was offended	emotsional jarohat
ko'ngli yorishdi	he felt relieved	ruhiy yengillik
ko'ngil qo'ydi	fell in love / became attached	muhabbat, bog'lanish

ko'ngli qoldi	became disappointed	hafsalasi pir bo'lish
ko'ngil bermoq	to devote oneself / to love	ruhiy-munosabat ifodasi

Bu jadvaldan ko'rinadiki, o'zbek tilidagi bitta konsept ingliz tilida turli semantik yo'nalishlar orqali beriladi. Parallel korpus ana shu tarjima variantlarini yig'ish, ularning chastotasini aniqlash va konseptual xaritasini yaratishga yordam beradi. Bunday tahlil Wierzbicka ta'kidlagan "madaniy kalit so'zlar" nazariyasi bilan hamohangdir [11].

2. Metaforik modellarni aniqlash. Badiiy matnning eng muhim xususiyatlaridan biri metaforiklikdir. Metafora nafaqat badiiy bezak, balki inson tafakkurining konseptual mexanizmi sifatida ham talqin qilinadi [10]. O'zbek va ingliz tillaridagi badiiy matnlar parallel korpusi metaforik birliklarning tarjimada qanday ifodalanishini aniqlash imkonini beradi.

Konseptual metafora	O'zbekcha ifoda	Inglizcha ifoda
Hayot – yo'l	hayot yo'li, taqdir yo'li	path of life, journey of life
Muhabbat – olov	ishq o'ti, yurak yonishi	fire of love, burning passion
Qayg'u – zulmat	ko'ngli qorong'i	darkness of sorrow
Umid – nur	umid nuri	light of hope
Yurak – makon	yuragiga sig'madi	heart was full

Parallel korpus orqali bu metaforik modellar tarjimada uch xil shaklda namoyon bo'lishi mumkin: birinchidan, metafora saqlanadi; ikkinchidan, boshqa metafora bilan almashtiriladi; uchinchidan, oddiy denotativ ma'noli birlikka aylantiriladi. Bu esa tarjimada semantik yo'qotish, semantik siljish yoki obrazli qayta yaratish jarayonlarini ko'rsatadi [10].

3. Frazologik birliklarning tahlili. Frazologik birliklar badiiy matnda milliy tafakkur, obrazlilik va emotsional bahoni ifodalovchi muhim vositalardan biridir. O'zbek tilidagi ko'z tegmasin, ko'ngli tog'dek ko'tarildi, tili qisiq, boshi osmonga yetdi, yuragi orqasiga tortdi kabi frazeologizmlar bevosita tarjimada ko'pincha murakkablik tug'diradi. Chunki ularning ma'nosi tarkibiy qismlar yig'indisidan emas, balki butun ibora orqali anglashiladi [14].

Parallel korpus frazeologik birliklarni quyidagi mezonlar asosida tahlil qilish imkonini beradi:

Tahlil mezon	Tavsifi
Bevosita ekvivalentlik	Frazeologizm boshqa tilda mos frazeologizm bilan beriladi
Funksional ekvivalentlik	Ma'no saqlanadi, obraz o'zgaradi
Izohli tarjima	Frazeologizm oddiy gap bilan tushuntiriladi
Reduksiya	Frazeologik obraz tarjimada qisqaradi
Kompensatsiya	Yo'qolgan obraz boshqa joyda tiklanadi

Masalan, "ko'ngli tog'dek ko'tarildi" iborasi ingliz tiliga "his spirits rose", "he felt uplifted", "he was greatly encouraged" kabi variantlarda tarjima qilinishi mumkin. Bu yerda o'zbekcha iboradagi tog' obrazi inglizcha tarjimada ko'pincha saqlanmaydi, lekin emotsional ko'tarilish ma'nosi beriladi. Parallel korpus bunday holatlarning qanchalik ko'p uchrashini aniqlashga yordam beradi [5].

4. Milliy-madaniy realiyalar tahlili. Badiiy matnlarda realiyalar milliy hayot, tarix, urf-odat, kiyim-kechak, taom, ijtimoiy munosabat va madaniy tajribani ifodalovchi birliklardir. O‘zbek badiiy matnlarida mahalla, choyxona, do‘ppi, atlas, palov, kelin salom, hashar, oqsoqol, to‘y, sovchi kabi birliklar realiya sifatida qatnashadi. Ingliz badiiy matnlarida esa pub, gentleman, manor, tea-time, cottage, parish, governess, privacy kabi birliklar milliy-madaniy ma’noga ega.

Tarjima strategiyasi	Tavsifi	Misol
Transliteratsiya	So‘z asl shakliga yaqin beriladi	mahalla – mahalla
Izohli tarjima	Realiya tushuntirib beriladi	mahalla – local neighborhood community
Funksional ekvivalent	Ma’no jihatdan yaqin birlik tanlanadi	oqsoqol – elder
Madaniy almashtirish	O‘quvchiga tanish birlik bilan beriladi	choyxona – tea house
Qisqartirish	Realiya tarjimada tushirib qoldiriladi	ayrim marosim nomlari

Masalan, mahalla so‘zi ingliz tilidagi neighborhood so‘ziga yaqin bo‘lsa-da, to‘liq ekvivalent emas. Chunki mahalla o‘zbek jamiyatida faqat yashash hududi emas, balki ijtimoiy nazorat, hamjihatlik, qo‘shnichilik, axloqiy me’yor va marosimlar tizimini ham bildiradi. Shu sababli bunday birliklar parallel korpusda REALIA va CULTURE teglari bilan belgilanishi lozim [14].

Xulosa. O‘zbek va ingliz tillaridagi badiiy matnlar parallel korpusining lingvokognitiv va semantik tahlili zamonaviy tilshunoslikning dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bunday tadqiqot korpus lingvistikasi, tarjimashunoslik, qiyosiy tilshunoslik, kognitiv tilshunoslik va lingvomadaniyatshunoslik yondashuvlarini birlashtiradi. Parallel korpus ikki til o‘rtasidagi tarjima munosabatlarini faqat leksik muqobillik darajasida emas, balki konseptual, semantik, pragmatik va madaniy darajalarda tahlil qilish imkonini beradi [5].

Maqolada ko‘rsatib o‘tilganidek, badiiy matnlar parallel korpusi milliy-madaniy konseptlar, metaforik modellar, frazeologik birliklar, realiyalar, emotsional-ekspressiv vositalar va dialogik nutq shakllarini chuqur o‘rganishga xizmat qiladi. Ayniqsa, o‘zbek tilidagi ko‘ngil, oriyat, andisha, mahalla, sog‘inch, el-yurt kabi birliklar hamda ingliz tilidagi privacy, dignity, freedom, home, loneliness, gentleman kabi konseptlarning tarjimada qanday ifodalanishini korpus asosida aniqlash ikki xalqning dunyo manzarasi va madaniy tafakkuri o‘rtasidagi farqlarni ko‘rsatadi [12].

Shu jihatdan, “O‘zbek va ingliz tillaridagi badiiy matnlar parallel korpusining lingvokognitiv va semantik tahlili” mavzusi nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega. U o‘zbek tilining raqamli resurslarini boyitish, badiiy tarjima sifatini baholash, ikki tilli semantik baza yaratish va lingvokognitiv tadqiqotlarni empirik dalillar asosida rivojlantirishga xizmat qiladi.

References:

1. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. – Москва: Наука, 1987.
2. McEnery T., Hardie A. Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice. – Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
3. Sinclair J. Corpus, Concordance, Collocation. – Oxford: Oxford University Press, 1991.
4. Tiedemann J. Parallel Data, Tools and Interfaces in OPUS // Proceedings of the Eighth International Conference on Language Resources and Evaluation. – Istanbul, 2012. – P. 2214–2218.
5. Baker M. Corpus Linguistics and Translation Studies: Implications and Applications // Text and Technology: In Honour of John Sinclair. – Amsterdam: John Benjamins, 1993. – P. 233–250.
6. Venuti L. The Translator's Invisibility: A History of Translation. – London and New York: Routledge, 1995.
7. Johansson S. Seeing through Multilingual Corpora: On the Use of Corpora in Contrastive Studies. – Amsterdam: John Benjamins, 2007.
8. Biber D., Conrad S., Reppen R. Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use. – Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
9. Toury G. Descriptive Translation Studies and Beyond. – Amsterdam: John Benjamins, 1995.
10. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. – Chicago: University of Chicago Press, 1980.
11. Wierzbicka A. Understanding Cultures through Their Key Words. – New York: Oxford University Press, 1997.
12. Апресян Ю.Д. Избранные труды. Том II. Интегральное описание языка и системная лексикография. – Москва: Языки русской культуры, 1995.
13. Сафаров Ш. Когнитив тилшунослик. – Жиззах: Сангзор, 2006.
14. Маслова В.А. Лингвокультурология. – Москва: Академия, 2001.

Ajiniyaz atindagi
NOKIS MAMLEKETLIK
PEDAGOGIKALIQ INSTITUTI
N M P I
1934